

ЦІЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Юрій Сорочинський,
*науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності*

Метою цієї статті є визначення цілей державного управління інноваційною діяльністю, а також підходів до функціонування системи державного управління інноваційною діяльністю в Україні. Визначення цілей державного управління інноваційною діяльністю дозволить здійснити більш чітку та логічну побудову всього механізму державного управління інноваційною діяльністю взагалі, оскільки будь-яка управлінська діяльність взагалі, і державне управління зокрема буде більш ефективним лише в тому випадку, коли будуть чітко сформовані цілі управлінського впливу.

Сучасна українська юридична наука не здійснювала глибокі дослідження питання цілей державного управління інноваційною діяльністю. Окремі публікації, виконані в розрізі вказаної проблематики, носять вузько направлений та розосереджений характер, а досягнуті наукові результати потребують узагальнення та оцінки. Значний внесок в дослідження правових аспектів інноваційної діяльності в Україні внесено такими відомими правниками, як В.Б.Аверьяновим, Н.М.Мироненко, О.А.Підопригорою, Є.Б.Кубко, М.В.Онищуком, О.Д.Святоцьким, та іншими. Відсутність фундаментальних досліджень, присвячених комплексному розгляду пов'язаних між

собою організаційних та правових питань інноваційної діяльності пояснює і наявні недоліки у правовій регламентації суспільних відносин, які складаються в ході здійснення інноваційної діяльності.

Всю сукупність процесів і явищ, що відбуваються в різних галузях народного господарства можна умовно поділити на дві групи — традиційні та інноваційні. Традиційні процеси і явища характеризують звичайне функціонування народного господарства, його галузей і підприємств, установ, організацій, а інноваційні — розвиток останніх на якісно новому рівні. В результаті використання досягнень наукових досліджень і розробок, спрямованих на вдосконалення процесу виробничої діяльності, економічних, правових та соціальних відносин в галузі науки, культури, освіти, в інших сферах діяльності суспільства виникають інновації. Наукова організація всіх видів діяльності отримує свої "життєві права" як можливість. Проте, щоб перетворити можливість у дійсність, необхідна інноваційна технологія соціальної діяльності, яка має на увазі:

- 1) створення науково обґрунтованої соціально-технологічної моделі, що відображає процес цілеспрямованого перетворення певного суспільного явища або його фор

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

мування з урахуванням вимог стратегічного рішення, специфічних і необхідних властивостей, зв'язків, співвідношення цього явища з іншими, поетапне його формування, розробку основних засобів методів, прийомів, форм;

- 2) відокремлення проміжних цілей, жорстко взаємопов'язаних; розгляд просторового та часового розташування операцій; технічну і матеріальну оснащеність та інше.

Таким чином, соціально-технологічна теоретична модель втілює в собі поєднання суспільствознавства та технічного знання. Останні перетворюються в соціально-технологічне знання у специфічній формі — шляхом використання кібернетики, математичної логіки, теорії гри, теорії рішень, соціальної інформатики та інше.

Проте мова йде не про механічне перенесення виробничих технологій на суспільне життя, а про проектування та впровадження в організацію людської діяльності специфічних технологій, що співвідносяться із закономірностями суспільного розвитку [4, с.30].

Завдання та функції держави реалізуються шляхом діяльності її механізму. Держава як така існує, проявляє себе зовні, функціонує через свій механізм, через державні органи, які входять до цього механізму, а також через працюючих в них службовців [8, с.672]. Нові функції й завдання держави перехідного періоду зумовлюють і новий зміст її управлінської діяльності, і отже, визначають форми, методи управління, систему і структуру органів державного управління [7, с.35]. Для визначення шляхів діяльності держави необхідно в першу чергу визначити цілі державного управління.

В літературі називається низка причин, за яких держава повинна втручатись в інноваційну діяльність в умовах ринкової економіки. [6, с.91- 93].

По-перше, окремим господарюючим суб'єктам неможливо сконцентрувати кошти, необхідні для здійснення масштабних досліджень. Вдосконалення процесів наукового пізнання робить науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи все більш затратними.

По-друге, багато інновацій може бути економічно вигідними лише при масштабах впровадження, які значно перевищують можливості певного суб'єкта господарювання.

По-третє, ізольоване здійснення інновацій призводить до суттєвих втрат не лише для окремих суб'єктів, але й для економіки держави в цілому. Можливими негативними наслідками цього є дублювання витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, несумісність різних ланок технологічних ланцюгів і т.п.

По-четверте, існують інноваційні процеси, які взагалі не можуть здійснюватись на комерційних засадах. Витрати на всі складові таких процесів безумовно ляжуть на все суспільство.

П'ятою причиною є те, що інноваційні процеси характеризуються, як правило, значною тривалістю та невизначеністю результатів. В таких умовах вкладення коштів в інноваційну діяльність окремими суб'єктами господарювання можливе лише за умови певних зовнішніх стимулів чи гарантій повного або часткового відшкодування витрат у випадку невдачі (щоб суб'єкт господарювання вибрав інноваційний проект серед альтернативних, менш ризикованих способів вкладення капіталу).

По-шосте, економічний ефект інновацій проявляється в різних видах та в багатьох галузях, можливо на першому етапі, навіть, і не запланованих на початкових стадіях інноваційного процесу.

Сьомою причиною називається те, що в суспільстві, особливо у суб'єктів господарювання існує прагнення до стабільного отримання надприбутків за рахунок монопольного вкладення науково-технічними досягненнями. Розвиток інформаційних систем і патентно-ліцензійних механізмів дозволяють попередити вступ зрозумілого з комерційної точки зору прагнення господарюючих суб'єктів до гострого конфлікту з інтересами суспільства.

Восьма причина полягає у високій вартості нових видів продукції та послуг, що роблять їх недосяжними для масового споживача. Це безпосередньо пов'язано високими витратами як на перших етапах інноваційного процесу, так і на стадії освоєння інновацій. Відсутність зовнішньої "підтримки" платоспроможного попиту може спотворити реальну потребу і гальмувати розповсюдження інновацій, які мають важливе значення для економіки. Необхідність державного управління інноваційної діяльності пояснюється не лише її загальнодержавним значенням, але й економічним змістом. Але за простотою формулювання проблеми прихована велика і розтягнута в часі робота, яка не може бути виконана простим створенням нової адміністративної структури. Вирішення завдання державного управління інноваційними процесами потребує комплексного підходу і є достатньо довгостроковим.

Для підвищення рівня цілеспрямованості управління інноваційною діяльністю, орієнтації його на конкретні кінцеві результати, реалізує-

ться цільовий підхід до управління, методологічною основою якого є визначення (формування головної мети, її наступної диференціації, забезпечення умов, необхідних для досягнення цілей. Мета управління є однією з найважливіших категорій теорії управління і в загальному вигляді являють собою бажаний результат діяльності з розвитку системи, який досягається в межах певного інтервалу часу. При цьому мета як провідний бажаний стан об'єкту може розглядатись не лише стосовно соціально-економічної системи в цілому, але й стосовно окремих галузей діяльності в межах цієї системи (наприклад, до управління інноваційною діяльністю).

Юридична наука визначає цілі основоположними началами всіх суспільних процесів. Ціль, як філософська категорія, лежить в основі дослідження правових явищ та процесів, детермінує правотворчість, само право, законодавство та його реалізацію, удосконалення та розвиток правової системи [5, с.92]. В науці виділяють наступні загальні ознаки цілей:

- 1) ціль — певний результат діяльності;
- 2) це результат, якого потрібно досягнути;
- 3) такий результат втілюється в форму певної моделі, тобто не є якимось ефемерним, невизначеним [2, с.28]. Будь-яка діяльність має визначені цілі. Діяльність органів державного управління також має певні цілі. Ціль в свою чергу визначає наявність комплексу певних задач, вирішення яких дозволяє досягнути поставлених цілей.

Закон України "Про інноваційну діяльність" визначає, що головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-еко-

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

номічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентноздатної продукції.

До прийняття Закону України "Про інноваційну діяльність" єдиним документом, який визначав основні напрямки та цілі державної інноваційної політики була Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Національні інтереси України, зазначається зокрема в Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України, схваленої Постановою Верховної Ради України від 13 серпня 1999 року №916-XIV(ВВР, 1999, N 37, ст.336), вимагають негайних та ефективних заходів, спрямованих на збереження її науково-технологічного потенціалу, забезпечення ефективного його використання для подолання кризових явищ у економічному та соціальному розвитку. Враховуючи економічні, соціальні, екологічні, оборонні та інші національні інтереси, головною метою державної інноваційної політики повинна стати підтримка і стимулювання стратегій розвитку підприємств у напрямку створення і широкого виробничого застосування принципово нових машин, матеріалів, комплексних технологічних систем, ефективного освоєння науково-технологічних розробок, забезпечення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення та використання науково-технічного потенціалу країни. Державна інноваційна політика повинна стати найважливішим чинником підйому діяльності

по виведенню економіки країни з кризи, перетворенню України в інноваційне суспільство та забезпечення її сталого довгострокового економічного зростання.

Держава покликана формувати цілі та принципи інноваційної політики і власні пріоритети в цій галузі. Серед основних цілей інноваційного розвитку необхідно визначити наступні:

- 1) цілі, спрямовані на розвиток творчих здібностей людини та на розвиток інтелектуального потенціалу нації, забезпечення не лише сьогоденного існування інноваторів, але й соціальне забезпечення їх в майбутньому, збереження і захист її здоров'я та середовища проживання, створення умов для високопродуктивної, творчої та безпечної праці і сучасного побуту;
- 2) цілі, спрямовані на розвиток та збереження наукового та науково-технічного потенціалу держави, захисту прав науковців, забезпеченню поступового розвитку наукової діяльності, розвиток мережі навчальних, науково-дослідних закладів;
- 3) цілі, спрямовані на оновлення виробничого та невиробничого потенціалу держави, стимулювання інвестиційних процесів, зрушення економічних та соціальних перетворень для забезпечення інноваційного розвитку держави, створення інноваційної інфраструктури;
- 4) екологічні цілі інноваційного розвитку;
- 5) цілі, які забезпечуватимуть зростання міжнародного науково-технічного, технологічного розвитку, забезпечення реалізації міжнародного обміну ліцензіями;
- 6) цілі, спрямовані на забезпечення створення в державі умов ре-

ального захисту прав власності на інноваційні продукти і особливо захисту та охорони права інтелектуальної власності.

Поруч із цілями державного управління не потрібно забувати і про таку категорію як напрямки інноваційного розвитку держави. Цілі інноваційного розвитку визначають кінцеву мету, в той час, як напрямки визначають шляхи досягнення таких цілей. Іншими словами, цілі формують напрямки розвитку держави. Тому з урахуванням наведених вище цілей інноваційного розвитку можна визначити наступні головні напрямки інноваційного розвитку держави:

- а) збільшення внеску науки і техніки в розвиток економіки держави;
- б) забезпечення прогресивних перетворень у сфері матеріального виробництва;
- в) підвищення конкурентоспроможності національного продукту на світовому ринку;
- г) зміцнення безпеки та обороноздатності країни;
- д) поліпшення екологічної ситуації;
- е) збереження і розвиток існуючих наукових шкіл.

Реалізація будь-якої державної політики потребує визначення та формування її принципів. Пізнання принципів державної інноваційної політики дає змогу правильно застосовувати норми, якими врегульовано відповідні відносини, вирішувати питання при наявності прогалин у правовому регулюванні, забезпечувати ефективність державного управління в сфері інноваційної діяльності.

Законом України "Про інноваційну діяльність" було визначено основні принципи державної інноваційної політики, серед яких виділяють наступні:

- орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України;
- визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;
- формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;
- створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;
- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері;
- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;
- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Для реалізації цілей необхідні відповідні засоби. Саме засоби виступають в якості з'єднувальної ланки між суб'єктом цілі і об'єктом його діяльності, спрямованої на досягнення певного результату. Без засобів цілі нереальні, нездійсненні, так як і за відсутності цілей існуючі засоби не призводять до будь-якого результату [5, с.92]. З'єднувальною ланкою у взаємодії між суб'єктом та об'єктом є управлінський вплив,

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

здійснюваний за допомогою функцій управління. Саме тому однією з форм реалізації цілей є функції управління.

Основним стратегічним завданням України є реалізація політики економічного зростання, на перехідному етапі якого максимальна увага законодавчої і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування має приділятися утвердженню в економіці найбільш сприятливого інноваційно-інвестиційного середовища.

Це, в свою чергу, потребує зростання на цьому етапі ролі держави, дійового регулювання і стимулювання науково-технологічного та інноваційного розвитку. Держава повинна виступати суб'єктом, що посилює ринкові механізми в умовах, коли наявні та потенційні переваги української економіки поки що не можуть бути реалізовані на підґрунті ринкових саморегуляторів та ефективної конкуренції [3, с.211].

Державне управління та регулювання інноваційної діяльності, а відповідно і досягнення цілей інноваційного розвитку суспільства здійснюється через механізм реалізації функцій держави. Управління має на меті ефективно і планомірно використання всіх технічних, економічних, організаційних та соціальних можливостей для досягнення мети діяльності. Для підвищення ефективності управління реалізується функціональний підхід, суть якого полягає у виділенні сукупності конкретних функцій управління як в певній мірі відокремлених видів управлінської праці і формування для її здійснення спеціалізованих функціональних підсистем управління. Як відомо, функції управління — це відносно відокремлені напрямки управлінської діяльності, що дозволяють здійснювати

управлінські впливи на об'єкти управління для досягнення конкретних цілей. Вони характеризуються конкретною цільовою спрямованістю, об'єктивністю, певною однорідністю і стабільністю змісту, відносною відокремленістю і повтором операцій по їх виконанню, взаємозв'язком і взаємодією з іншими елементами системи управління (структурою, методами, технікою і технологією, кадрами управління, організацією їх праці та інше). В функціях будь-якого явища самим безпосереднім та найбільш повним чином знаходить своє відображення його головний зміст, суть. В функціях реально втілюються об'єктивне призначення та роль державного управління як найважливішого соціального феномену [1, с.259].

Висновки. Таким чином, зміст державного управління інноваційною діяльністю полягає у створенні належних умов для досягнення цілей інноваційного розвитку держави, реалізації державної інноваційної політики, створенні правових основ діяльності суб'єктів інноваційної діяльності у визначених організаційно-правових формах, стимулюванні інновацій в усіх сферах суспільного життя. Отримані результати будуть використані в подальшому під час розгляду питань удосконалення державного управління інноваційною діяльністю. ●